

Tarkastusvaliokunta

Hallituksen vuosikertomus 2020

Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle valtion vuoden 2020 tilinpäätöksen ja hallituksen vuosikertomuksen tarkastuksesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen vuosikertomus 2020 (K 3/2021 vp): Asia on saapunut tarkastusvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan, ulkoasiainvaliokuntaan, valtiovarainvaliokuntaan, hallintovaliokuntaan, lakivaliokuntaan, liikenne- ja viestintävaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan, puolustusvaliokuntaan, sivistysvaliokuntaan, sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, talousvaliokuntaan, tiedusteluvalvontavaliokuntaan, tulevaisuusvaliokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan ja ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunnon määräaika: 30.9.2021.

Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle valtion vuoden 2020 tilinpäätöksen ja hallituksen vuosikertomuksen tarkastuksesta (K 16/2021 vp): Asia on saapunut tarkastusvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- perustuslakivaliokunta PeVL 31/2021 vp
- ulkoasiainvaliokunta UaVL 6/2021 vp
- valtiovarainvaliokunta VaVL 6/2021 vp
- hallintovaliokunta HaVL 24/2021 vp
- lakivaliokunta LaVL 12/2021 vp
- liikenne- ja viestintävaliokunta LiVL 18/2021 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 16/2021 vp
- puolustusvaliokunta PuVL 5/2021 vp
- sivistysvaliokunta SiVL 13/2021 vp
- sosiaali- ja terveysvaliokunta StVL 14/2021 vp
- talousvaliokunta TaVL 26/2021 vp
- tiedusteluvalvontavaliokunta TiVL 1/2021 vp
- tulevaisuusvaliokunta TuVL 6/2021 vp
- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 9/2021 vp
- ympäristövaliokunta YmVL 14/2021 vp

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtioneuvoston turvallisuusjohtaja Ahti Kurvinen, valtioneuvoston kanslia
- johtava asiantuntija Sami Pirkkala, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Assi Salminen, valtioneuvoston kanslia
- poliisitarkastaja Juha Tuovinen, sisäministeriö
- budjettineuvos Johanna von Knorring, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Veli Auvinen, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Pasi Koikkalainen, valtiovarainministeriö
- valtioneuvoston controller Jaana Kuusisto, Valtiovarain controller -toiminto, valtiovarainministeriö
- hallitusneuvos Elise Pekkala, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtava asiantuntija Jyrki Alkio, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Henri Backman, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Sari Haavisto, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Päivi Kantanen, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Antti Kaihovaara, työ- ja elinkeinoministeriö
- johtaja Jaakko Eskola, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- apulaisjohtaja Vesa Koivunen, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- tuloksellisuustarkastuspäällikkö Lassi Perkinen, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- tutkijatohtori Jaakko Harkko, Helsingin yliopisto
- toimitusjohtaja Janne Känkänen, Huoltovarmuuskeskus edustaen myös Huoltovarmuusneuvostoa
- TKI-asiantuntija Harriet Lonka, Laurea-ammattikorkeakoulu
- dosentti Tarja Sederholm, Maanpuolustuskorkeakoulu
- koulutuspäällikkö Frans Winsten, Stadin osaamiskeskus
- ylijohtaja Johanna Laiho-Kauranne, Tilastokeskus
- kehittämisspäällikkö Tuomas Rothovius, Tilastokeskus
- erikoissuunnittelija Lea Savolainen, Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- tutkimusjohtaja Petri Uusikylä, Vaasan yliopisto
- johtaja, Harmaan talouden selvitysyksikkö Janne Martinen, Verohallinto
- ohjaus- ja valvontajohtaja Marko Myllyniemi, Verohallinto
- apulaisjohtaja Tarja Valsi, Verohallinto
- asiantuntija Sari Pitkänen, Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI
- erikoistutkija, VTT Sirkku Varjonen, Kuntoutussäätiö
- vanhempi asiantuntija Kaisa Schmidt-Thomé, Demos Helsinki
- kriisikeskus Monikan johtaja Natalie Gerbert, Monika-Naiset liitto ry
- professori Aki-Mauri Huhtinen
- asiantuntija Hannu Peltari

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Huoltovarmuuskeskus
- Suomen Kuntaliitto

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Riskienhallinta ja johtaminen normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa

Normaaliolojen häiriötilanteet

Tarkastusvaliokunta nosti esiin valtionhallinnon riskienhallinnan vuonna 2019 mietinnössään (TrVM 10/2018 vp) käsitellessään Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomusta. Vuosikertomuksessaan virasto raportoi, miten valtion virastot, laitokset ja ministeriöt olivat varautuneet turvaamaan oman toimintansa jatkuvuuden normaaliolojen häiriötilanteissa. Tällaisia häiriötilanteita, jotka voivat estää tai vaikeuttaa viranomaisia hoitamasta tehtäviään, voivat olla esim. toimitilaan tai työaineistojen käytettävyyteen liittyvä sähköhäiriö, tulipalo, vesivahinko, tahallinen haitanteko ja terrorismi. ICT-järjestelmien toimimattomuus voi itsessään aiheuttaa vielä lisähäiriöitä. Henkilöstöön liittyviä häiriöitä ovat esimerkiksi yksittäiset sairaustapaukset, laajemmat epidemiat, joukkoliikenteen toimimattomuus ja lakot.

Valtionhallinnon riskien- ja jatkuvuudenhallinnan järjestämisessä korostui tarkastuksen mukaan yksittäisten virastojen vastuu, vaikka yhteiskunnan ja valtionhallinnon toimintatavat ja ongelmat ovat monimutkaistuneet ja monialaistuneet. Yksittäisen viraston keinot ja kapea tilannekuva eivät olleet riittäviä vastaamaan muuttuvan toimintaympäristön monimutkaistuviin riskeihin. Valtiokokonaisuuden kattavaa riskienhallintaa ei tarkastusviraston mukaan ollut, eikä vastuutahoa ollut nimetty.

Tarkastusvaliokunta piti tätä merkittävänä puutteena ja piti tärkeänä, että asiassa edetään kohti kokonaisvaltaista, valtiotasoisista riskienhallintaa. Mietinnön pohjalta eduskunta on edellyttänyt, että hallitus ryhtyy välittömästi toimiin valtion riskienhallinnan parantamiseksi ja määrittelee vuoden 2020 loppuun mennessä valtioneuvostotasoiseen, hallinnonalatasoiseen ja virastotasoiseen riskienhallintaan yhteensopivat ja toimivat menettelytavat sekä määrittää asiassa vastuuministeriöt ja muut vastuusuhteet (EK 43/2018 vp).

Tarkastusvaliokunta käsitteli asiaa myös vuonna 2020 hallituksen vuosikertomuksen yhteydessä. Hallituksen työ oli tuolloin vielä kesken, ja valiokunta päätyi toteamaan mietinnössään (TrVM 6/2020 vp): "Meneillään oleva covid-19-pandemia on tarkastusvaliokunnan mukaan edelleen korostanut tarvetta kokonaisvaltaisen riskienhallinnan järjestämiseen valtionhallinnossa. On tärkeää, että kokonaisvaltaista riskienhallintaa johdetaan keskitetysti ja että riskienhallinta on osa tietoon perustuvaa johtamista ja päätöksentekoa. Valiokunta katsoo, että kokonaisvaltainen riskienhallinta antaa mahdollisuuden tunnistaa taloudellisesti merkittävimmät riskit ja mahdollistaa myös resurssien tehokkaamman käytön."

Valtiovarainministeriö asetti keväällä 2020 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotukset valtioneuvostotasaisen riskienhallinnan keskeisimmistä tavoitteista, toimintatavoista ja rajauksista sekä hallinnonalatasaisen ja virastotasaisen riskienhallinnan yhteensovittamisen periaatteista. Toimeksiantoon kuului myös selvittää tarkoituksenmukaiset tavat ohjata ja organisoida valtioneuvostotasoisista riskienhallintaa. Työryhmän loppuraportti (VM 2021:28) on valmistunut keväällä 2021.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Asiantuntijakuulemisen mukaan riskienhallinta tulee valtionhallinnossa jatkossakin sisältymään kaikkien tahojen toimintaan eikä keskinäisiä toimivaltasuhteita ole tarkoitus muuttaa. Valtioneuvosto tulee antamaan seuraavalla hallituskaudella periaatepäätöksen riskienhallinnasta, ja periaatepäätöstä täydentävät Valtiovarain controller -toiminnon riskienhallinnan ohjeet ja suositukset. Hallituksen riskienhallintasuunnitelma käsitellään ennakkollisesti kansliapäällikkökokouksessa. Valtiovarain controller -toiminto puolestaan ohjaa ja yhteen sovittaa sekä kehittää riskienhallintaa valtioneuvostossa ja valtionhallinnossa. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan neuvottelukunta toimii puolestaan yhteistyöelimenä hallinnonalojen riskienhallinnan kysymyksissä.

Uutena toimijana on vastedes neuvottelukunnan alaisuuteen perustettava riskienhallinnan jaosto, joka kokoaa yhteen ministeriöiden riskienhallinnan vastuuhenkilöt valmistelemaan tilannekuvaa riskeistä. Jaostolle ehdotetaan jatkotyössä selvitettäväksi useita käytännön toteuttamiseen liittyviä asiakokonaisuuksia niin, että valtioneuvostotasoiset riskienhallinnan menettelyt olisivat toimeenpantavissa vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella. Jaoston on tarkoitus aloittaa toimintansa vuoden 2022 alkupuolella, valmistella periaatepäätöstä valtioneuvoston riskienhallintapolitiikaksi, testata joillakin valitsemillaan riskeillä riskienhallintaprosessia sekä selvittää vaihtoehtoja tietojärjestelmäperusteisen riskienhallintatyökalun käyttöönottamiseksi valtioneuvostotasolla.

Valtioneuvostotasoinen riskienhallinta perustuu jatkossakin ministeriöiden hallinnonalaltansa tuottamaan analysoituun riskitietoon. Tarkastusvaliokunta korostaa, että riskienhallinnan vaikuttavuuden näkökulmasta on tärkeintä tunnistaa olennaiset riskit. On myös hyvä valinta kytkeä riskienhallinta nykyistä tiiviimmin jo olemassa olevaan valtionhallinnon ohjaus- ja johtamisjärjestelmään. Tällöin toiminta on jatkuvaa sekä käytettävissä ovat jo olemassa olevat ja aikataulutetut valmisteluprosessit (esimerkkeinä tulevaisuuskatsaus, hallitusohjelma ja kehyspäätös, hallinnonalojen toiminta- ja taloussuunnitelmat, hallituksen talousarvioesitys). Valiokunta pitää myös tärkeänä ennakkointityöllä saatavaa tietoa sekä sen hyödyntämistä riskejä tunnistettaessa.

Valiokunta toteaaakin, että hallitus on edennyt työssään riskienhallinnan parantamiseksi ja saanut aikaiseksi kattavan suunnitelman, jossa eduskunnan kannanoton mukaisesti muun muassa määritellään riskienhallintaan yhteensopivat menettelytavat ja vastuusuhteet. Valiokunta painottaa riittävien resurssien turvaamista perustettavalle jaostolle asian valmisteluvaiheessa, jotta valtioneuvostotasoinen riskienhallinta on toteuttamiskelpoinen kaavaillussa aikataulussa vuonna 2023.

Poikkeusolot

Normaaliolojen häiriötilanteiden lisäksi koronapandemia ja sen vaatimat nopeat torjuntatoimet ovat nostaneet esiin poikkeusolojen hallintaan liittyviä kehittämistarpeita, jotka koskevat viranomaisten välistä yhteistyötä, toimivaltuuksia, vastuusuhteita, johtamista ja tilannekuvatoimintoa. Valiokunta on asiantuntijakuulemisessaan perehtynyt arvioihin poikkeusolojen johtamisesta.

Covid-19-kriisin johtamista on jo ehditty arvioida muutamissa selvityksissä. Valtioneuvoston toimeksiannosta toteutettiin selvitys, joka valmistui tammikuussa 2021 ja jossa kartoitettiin henkilöhaastattelulla valtioneuvoston kriisijohtamisen ja valmiuslain käyttöönnoton kokemuksia 1.1.—30.6.2020. Pääkokemus kriisijohtamisen onnistumisesta oli myönteinen, päätöksenteko koettiin nopeaksi, ja hallinnonalojen erilaisista käsityksistä huolimatta valtioneuvostotasolla päätökset katsottiin kyetyn tekemään pääosin yhteisymmärryksessä. Selvityksen mukaan organisoii-

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

tumisen kriisin torjumiseksi tulisi olla nopeampaa ja käytössä tulisi olla selkeitä johtamis- ja organisoitumismalleja. Edelleen tunnistettiin tarve ottaa perusoikeudelliset, taloudelliset ja sosiaaliset näkökulmat paremmin huomioon kuin keväällä 2020, jolloin päätökset tehtiin vahvasti terveyden näkökulmasta. Selvityksen mukaan lainsäädäntö ei antanut täysin sopivia työkaluja kriisinhallintaan ja lainsäädäntöä on tältä osin tarpeen kehittää. Parhailtaan onkin käynnissä oikeusministeriön esiselvitys valmiuslainsäädännön uudistamistarpeista.

Kesäkuussa 2021 julkaistussa Onnettomuustutkimuksen (Otkes) selvityksessä nostettiin esille muun muassa poikkeusolojen johtamisen kannalta kansallisten pandemiasuunnitelmien merkitys ja niiden päivittämistarve. Annetuista 12 suosituksesta osa koskee poikkeusolojen johtamista, ja valtioneuvoston kanslialle asetetaan asiassa useampia velvoitteita. VNK:n tulee esimerkiksi huolehtia kriisijohtamismallin uudistamisesta sellaiseksi, että sitä voidaan ja osataan soveltaa tulevaisuuden kriiseissä. Lisäksi valtionhallinnon, alueiden ja kuntien välille tulee rakentaa tietojenvaihdon toimintamalli tilannekuvan keräämiseksi ja jakamiseksi. VNK:n tulee huolehtia, että viranomais- ja toimijoiden verkottumiseen, avoimen tiedon jakamiseen ja käyttöön kehitetään menettelyt, jotta tiedot sekä yliopistojen että muiden asiantuntijaorganisaatioiden osaaminen saadaan hyödynnettyksi kriisitilanteissa.

VNK on käynnistänyt hankkeen (1.9.2021—31.5.2022) valtioneuvoston kriisijohtamisen valmiuksien kehittämiseksi. Hankkeen valmistelussa on tunnistettu seuraavat kehittämisalueet: 1) johtaminen ja toimivaltuudet, 2) säädösvalmistelu ja resurssit sekä 3) varautuminen ja valmius. Hankkeessa tulee ottaa huomioon muu käynnissä oleva valmistelutyö, kuten valtionhallinnon kriisiviestinnän kehittämishanke, yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivittäminen sekä valmiuslain mahdollinen uudistaminen.

Tarkastusvaliokunta pitää hyvänä, että toimintaa ja johtamista poikkeusoloissa on lähdetty riipeästi arvioimaan ja saatujen tulosten perusteella on myös käynnistetty kehittämistyötä. Valiokunta painottaa tilannekuvan merkitystä kriisijohtamisessa. On ensiarvoisen tärkeää, että tilannekuvan muodostamiseksi on käytössä toimintamallit, jotka mahdollistavat nopeasti ja automatisoidusti tiedon keräämisen, päivittämisen ja jakamisen siihen osallistuvien tahojen kesken (valtionhallinto, alueet, kunnat, yritykset, erilaiset asiantuntijaorganisaatiot, yliopistot jne.). Valiokunta korostaa myös eduskunnan tarvetta saada ajantasaista tilannekuvatietoa käyttöönsä.

Huoltovarmuus

Tarkastusvaliokunta käsitteli hallituksen vuosikertomuksesta 2019 antamassaan mietinnössä (TrVM 6/2020 vp) valtionhallinnon riskienhallintaa normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tuossa yhteydessä käsiteltiin lyhyesti myös Huoltovarmuuskeskusta ja huoltovarmuustoimintaa. Mietinnön laatimisaikaan oli käynnissä useita huoltovarmuuteen liittyviä selvityksiä: Huoltovarmuusneuvoston tarkastelu koronakriisin vaikutuksista (2020), työ- ja elinkeinoministeriön tilaama Huoltovarmuuskeskuksen arviointi Viljasta verkostoihin (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:32) sekä Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastus Huoltovarmuus ja sen turvaaminen covid-19-pandemian aikana (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 10/2021). Tarkastusvaliokunta totesi mietinnössään perehtyvänsä näihin selvityksiin niiden valmistuttua ja tekevänsä sen jälkeen päätöksensä oman työnsä suuntaamisesta huoltovarmuustoimintaa koskien.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Huoltovarmuudella tarkoitetaan väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömän kriittisen tuotannon, palvelujen ja infrastruktuurin turvaamista vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Huoltovarmuus on laaja kokonaisuus, jonka toteuttamiseen ja ylläpitoon osallistuu julkisen, yksityisen sekä kolmannen sektorin toimijoita. Valtioneuvosto ohjaa huoltovarmuustoimintaa antamalla päätöksen huoltovarmuuden tavoitteista. Voimassa oleva päätös on vuodelta 2018 (Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 1048/2018). Huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain (1390/1992, jäljempänä huoltovarmuuslaki) 4 §:ssä säädetään huoltovarmuuden kehittämisen ja varautumistoimien yhteensovittamisen kuuluvan työ- ja elinkeinoministeriölle. Muut ministeriöt kehittävät huoltovarmuutta omalla toimialallaan. Lain 5 §:n mukaan huoltovarmuuden kehittämistä ja ylläpitoa varten on Huoltovarmuuskeskus, jonka ohjaus ja valvonta kuuluvat työ- ja elinkeinoministeriölle.

Huoltovarmuuslaissa säädetään Huoltovarmuuskeskuksen tehtäväksi kehittää julkishallinnon ja elinkeinoelämän yhteistoimintaa huoltovarmuusasioissa, varmistaa huoltovarmuuden kannalta elintärkeiden teknisten järjestelmien toimivuus, turvata välttämätön tavara- ja palvelutuotanto sekä sotilaallista maanpuolustusta tukeva tuotanto, hoitaa velvoite- ja turvavarastointia sekä ylläpitää valtion varmuusvarastoissa materiaaleja, jotka ovat välttämättömiä laissa määriteltyjen tavoitteiden saavuttamiseksi ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusvelvoitteiden täyttämiseksi. Huoltovarmuuskeskus tekee elinkeinoelämän kanssa yhteistyötä, joka toteutuu pääasiassa poolitoiminnan kautta. Poolit kattavat huoltovarmuuskriittisten toimintojen kannalta olennaiset toimialat.

Huoltovarmuuskeskuksella on hallitus, jolla on yleistoiimivaltaa päättää Huoltovarmuuskeskuksen kannalta laajakantoisista ja periaatteellisesti tärkeistä asioista sekä asioista, joita ei ole säädetty toimitusjohtajan vastuiksi. Huoltovarmuuskeskuksen hallituksella on muodollisesti vahva asema, mutta asiantuntijakuulemisessa saadun selvityksen mukaan hallituksen ohjaava rooli on tosiasiaa jäänyt heikoksi. Vastaavasti Huoltovarmuuskeskuksen yhteydessä toimivan Huoltovarmuusneuvoston tehtävä on kuvattu huoltovarmuuslain perusteluissa varsin merkittävänä, mutta asiantuntijakuulemisessa todettiin Huoltovarmuusneuvoston toiminnan olevan tehtävänkuvaukseen verrattuna huomattavasti vaatimattomampaa. Huoltovarmuusneuvosto koontuu muutaman kerran vuodessa, kokoukset ovat lyhyitä, eikä Huoltovarmuusneuvosto käytä laajasti toimivaltuuksia, jotka sille on laissa annettu.

Suomen huoltovarmuusjärjestelmää voidaan pitää varsin toimivana, mutta järjestelmä vaatii valiokunnan käsityksen mukaan kuitenkin kokonaisvaltaista tarkastelua. Huoltovarmuuden kokonaiskehikossa erityiseksi painopisteeksi on valittu yksityisen sektorin rooli, jolloin yhteistyö julkisen sektorin kanssa jää jäsentymättömäksi ja vaille systemaattista ohjausta ja prosessia. Huoltovarmuuskeskuksen hallituksen, sektoritoimielinten ja Huoltovarmuusneuvoston rooli ministeriöiden ja Huoltovarmuuskeskuksen yhteistyössä jää epäselväksi.

Valiokunta pitää erittäin huolestuttavana asiantuntijakuulemisissa esiin tullutta tietoa siitä, että varautumistoiminnan organisointi näyttää ministeriöissä kaikkiaan jääneen heikolle hoidolle ja ministeriöiden velvollisuutta varautua on ulkoistettu Huoltovarmuuskeskukselle samalla, kun valmiuspäällikköorganisaation toimintaedellytykset ovat heikentyneet. Myöskään poikkihallinnollinen yhteistyö ja keskinäinen koordinaatio ministeriöiden välillä ei ole toiminut kaikilta osin. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että huoltovarmuusjärjestelmää kokonaisuudessaan muute-

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

taan siten, että jokaisen toimijan asema ja vastuut ovat selkeät. Valiokunta pitää tarpeellisena 1.10.2021 toimikautensa aloittanutta huoltovarmuuden yhteistyöryhmää, jonka tehtävänä on edistää huoltovarmuuskysymysten yhteensovittamista ja koordinointia valtioneuvostotasolla. Yhteistyöryhmässä ovat edustettuina kaikki ministeriöt sekä Huoltovarmuuskeskus, Kyberturvallisuuskeskus, Liikenne- ja viestintävirasto Traficom ja Turvallisuuskomitean sihteeristö.

Asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin huomiota myös eduskunnan mukaan ottamiseen aktiiviseksi osapuoleksi huoltovarmuuden kehittämisessä. Valiokunnan mielestä yksi ratkaisu voisi olla se, että huoltovarmuutta koskevia lakiesityksiä käsiteltäessä myös muut valiokunnat osallistuisivat valmistelutyöhön huoltovarmuusasioita lähtökohtaisesti käsittelevän talousvaliokunnan ohella, kun asia liittyy niiden toimialaan.

Huoltovarmuusrahasto

Huoltovarmuuskeskuksen hoidossa oleva Huoltovarmuusrahasto on valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto. Asiantuntijakuulemisessa saadun selvityksen mukaan vuoden 2020 lopussa Huoltovarmuusrahaston taseen loppusumma oli noin 1,9 miljardia euroa: osakevarallisuus oli noin 507 miljoonaa euroa, varmuusvarastoidut tavarat noin 1,2 miljardia euroa ja rahavarat noin 148 miljoonaa euroa. Huoltovarmuusrahastosta on rahoitettu sekä nopeaa reagointia vaativia toimenpiteitä että pidempiaikaisia kehittämishankkeita. Esimerkki nopeasta reagoinnista on meriliikenteen tukeminen covid-19-pandemian alkuvaiheessa noin 30 miljoonalla eurolla Huoltovarmuusrahaston varoista. Matkustaja-autolauttaliikenteen uhatessa pysähtyä laajamittaisesti Huoltovarmuuskeskus asetti 19.3.—18.6.2020 väliselle ajalle poikkeusmenettelyllä kahdeksalle laivareitille julkisen palvelun velvoitteen, jolla turvattiin reittiliikenteen ja rekkarahtiliikenteen jatkuminen. Materiaalisen huoltovarmuuden kannalta toimivat liikenne- ja logistiikkaketjut ovat tärkeitä. Huoltovarmuusrahastosta laivayhtiöille maksetun tuen avulla laivaliikenne saatiin jatkumaan keskeytyksettä siihen asti, kunnes valtion talousarviorahoitus ehdittiin järjestää.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa nousi esiin, että Huoltovarmuusrahaston merkitys yleisenä julkisen hallinnon huoltovarmuushankkeiden rahoittamisen lähteenä on kasvanut vuosien saatossa yhä merkittävämmäksi samalla, kun hallinnonalojen oma huoltovarmuudellinen varautuminen, varautumisen koordinaatio ja resursointi näyttävät heikentyneen. Huoltovarmuusrahastosta maksetaan aluehallintovirastoissa olevien huoltovarmuusylitarkastajien palkkoja sekä rahoitetaan Kyberturvallisuuskeskuksen vakinaisia virkoja. Valiokunta pitää tällaista ylivuotista määrärahojen sitomista ongelmallisena budjetin täydellisyysperiaatteen näkökulmasta. Toimintojen rahoittaminen valtion talousarvion ulkopuolisen rahaston kautta kaventaa eduskunnan budjettivaltaa. Toisaalta Huoltovarmuusrahaston käyttö edellä kerrottuihin tarkoituksiin joustavoittaa ja nopeuttaa rahoituksen saamista poikkeustilanteissa ja mahdollistaa Huoltovarmuuskeskuksen nopean toiminnan. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että työ- ja elinkeinoministeriössä parhaillaan käynnissä olevassa huoltovarmuusselonteon valmistelutyössä otetaan tarkasteluun myös Huoltovarmuusrahaston asema ja toiminta kokonaisuudessaan ja pohditaan sitä, minkälaisiin tehtäviin Huoltovarmuusrahaston varoja jatkossa kohdennetaan.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Kustannusten seuranta

Huoltovarmuuden turvaaminen ja kriisitilanteisiin varautuminen kuuluvat monien valtion viranomaisten, muun julkisen sektorin, yksityisen sektorin ja kansalaisten vastuulle. Vastuun jakautuessa monen tahon kesken huoltovarmuuden kehittämisen ja ylläpidon kokonaiskustannuksista ei ole saatavissa tarkkoja tietoja. Asiantuntijakuulemisen perusteella valtionhallinnossa ei seurata järjestelmällisesti edes valtioneuvoston asettamien huoltovarmuuden tavoitteiden tai yhteiskunnan turvallisuusstrategian ja siihen liittyvien huoltovarmuutta koskevien toimien toteuttamisen kustannuksia. Valiokunta ei pidä nykytilannetta asianmukaisena ja korostaa, että kustannusten seuranta pitää parantaa ja löytää ratkaisuja, joiden avulla pystytään saamaan kokonaiskäsitys huoltovarmuuden kustannusten suuruudesta.

Huoltovarmuus ja covid-19-pandemia

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa saadun selvityksen mukaan Suomen huoltovarmuutta ei ollut rakennettu covid-19-pandemian kaltaista kriisiä varten, vaan julkinen sektori oli varautunut ensisijaisesti sotilaalliseen uhkaan sekä pienempiin, lyhytkestoisiiin kriiseihin, kuten suuronnettomuuksiin. Vuoden 2018 kansallisessa riskiarviossa esitetty influenssapandemian kuvaus vastaa kuitenkin varsin hyvin nykyistä pandemiaa. Lisäksi kansallinen pandemiasuunnitelma oli päivitetty vuonna 2012 sars-epidemian jälkeen. Näistä riskiarvioista huolimatta pitkäaikaisen pandemian hallitsemiseksi ei ollut valmisteltu kovin konkreettisia toimenpiteitä. Erilaisten suojaintarvikkeiden suurta menekkiä ja kriisin pitkää kestoa ei kyetty ennakoimaan.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan pandemian alkuvaiheessa Huoltovarmuuskeskukselle määrättiin erityistehtäväksi suojainten sekä lääkinnällisten laitteiden ja tarvikkeiden kansallinen keskitetty hankinta terveydenhuollon toimijoiden toteuttaman hankinnan tukena. Markkinatilanne oli erittäin vaikea suojavarusteiden kysynnän ylittäessä tarjonnan. Valtioiden välinen yhteistyö ei toiminut, ja saatavilla olleista varusteista kilpailtiin. Tässä tilanteessa Huoltovarmuuskeskuksella ei ollut riittäviä hankintakanavia ja aikaisempaa kokemusta siltä edellytetyn uuden erityistehtävän toteuttamiseksi. Hankintoja tehtiin suorahankintoina kiireperusteella. Ongelmaksi muodostui se, että suorahankintaperusteissa ei ole huomioitu tilannetta, jossa tarvittavaa tavaraa ei ole saatavilla normaalien hankintakanavien kautta. Suojainhankintaepäselvyyksien seurauksena Huoltovarmuuskeskuksen operatiivinen toiminta kriisiytyi. Sitten Huoltovarmuuskeskuksen perustettiin tilapäinen suojainhankintayksikkö, johon saatiin ulkopuolista osaamista terveydenhuollon, logistiikan ja hankinnan toimijoilta. Asiantuntijakuulemisessa saadun selvityksen mukaan suojainhankintayksikön perustamisen jälkeen hankintatoiminta saatiin tarkoituksenmukaiseksi ja toimivaksi. Suojainten saatavuuden varmistamiseksi jatkossa Huoltovarmuuskeskus ja työ- ja elinkeinoministeriö ovat tukeneet pandemian aikana kotimaisen suojavarustetuotannon käynnistymistä ja myös Ruotsi on tehnyt aloitteen yhteisestä suojavarustetuotannosta.

Valiokunta toteaa varautumisen pitkäaikaisen pandemian varalle olleen puutteellista tehdyistä riskiarvioista huolimatta. Erittäin huolestuttavaa oli, että Huoltovarmuuskeskuksen operatiivinen toiminta kriisiytyi pandemian alettua. Valiokunta katsoo, että näistä virheistä tulee oppia varauduttaessa tuleviin kriiseihin, ja pitää tärkeänä, että Huoltovarmuuskeskukselle kriisitilanteissa kaavailut erityistehtävät määritellään etukäteen mahdollisimman tarkasti.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Asiantuntijakuulemisen mukaan heti pandemian alussa aloitettiin tilannekuvan kokoaminen ja jakaminen kriisin huoltovarmuusvaikutuksista. Tilanneseurantaan sitoutettiin poolit, keskeiset yritykset ja viranomaiset. Tilanneseurannassa tehtiin 2—3 kertaa viikossa toimialoille ja viranomaisille jaettava analyysi sekä kerran viikossa katsaus pandemian vaikutuksista kansainvälisiin arvokehtjuihin, Euroopan unionin sisämarkkinoille ja vapaalle liikkuvuudelle sekä muista covid-19:n aiheuttamista kansainvälisistä ilmiöistä. Tilannekuvat osoittautuivat kriisin aikana tärkeiksi työvälineiksi hallinnolle: oli tärkeää tietää ennakkollisesti, miten kullakin kriittisellä toimialalla tilanne kehittyi. Valiokunta pitää kuvatuista tilannekuvaprosessia hyödyllisenä ja painottaa tilannekuvan jakamista kaikille, jotka sitä työssään tarvitsevat. Tilannekuvaa tuottavien tahojen on myös tärkeää saada palautetta ja kehittämissuhteuksia toimintoa käyttäviltä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan covid-19-pandemian aikaisista sopeutumistoimenpiteistä voi vielä tulevina vuosina seurata merkittäviä lisäkustannuksia, sillä terveydenhuollossa varmistettiin tehohoitoon, jäljittämiseen ja näytteidenottoon tarvittavan henkilöstön riittävyttä ajamalla alas kiireetöntä hoitoa. Tästä syntyneellä hoitovelalla voi olla laajakantoisia terveydellisiä ja taloudellisia seurauksia. Valiokunta pitää syntyneitä hoitovelkaa ja sen mahdollisia seurauksia erittäin huolestuttavina ja korostaa, että jatkossa huoltovarmuuden suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten käytettävissä olevat henkilöstöresurssit tullaan erityyppisissä kriiseissä suuntamaan ja miten tilalle saadaan riittävästi henkilöstöä turvaamaan perustointoja.

CER-direktiivi

Euroopan unionissa on parhaillaan valmisteltavana kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskeva CER-direktiivi (Critical Entities Resilience), jonka päätarkoituksena on sisämarkkinoiden toiminnan takaaminen kriittisten palveluiden osalta direktiivin soveltamisalalla. CER-direktiiviehdotus perustuu Euroopan komission 24.7.2020 julkaisemaan uuteen turvallisuusstrategiaan vuosille 2020—2025. Valiokunnan saaman tiedon mukaan CER-direktiivillä tavoitellaan kriittisten palveluiden turvaamisen keinovalikoiman laajentamista pelkistä suojaustoimista elintärkeiden toimintojen jatkuvuudenhallintaa kehittäviin toimiin. Suojaustoimien ohella keskeisiä toimia ovat muun muassa riskienhallinta ja toipumiskyky häiriöistä. Direktiiviluonnoksessa tunnustetaan fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin kytköksen lisäksi sektorirajat ylittävät keskinäisriippuvuudet ja jäsenvaltioiden rajat ylittävät keskinäisriippuvuudet. Jäsenvaltioilta edellytetään kansallista strategiaa kriittisten toimijoiden häiriönsietokyvyn vahvistamiseksi.

Asiantuntijakuulemisessa saadun selvityksen mukaan CER-direktiiviehdotus on osin lähtökohdiltaan ja periaatteiltaan erilainen kuin Suomen huoltovarmuusjärjestelmä, mutta ehdotuksen voidaan kuitenkin katsoa lisäävän Euroopan unionin tasoista kriisinkestävyttä sekä EU-maiden välistä yhteistyötä. Tarkastusvaliokunta painottaa, että direktiivin valmistelu on tärkeä mahdollisuus osallistua eurooppalaisen huoltovarmuudellisen varautumisen kehittämiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi on aktiivinen direktiivin valmistelussa ja pyrkii vaikuttamaan lopullisen direktiivin muotoutumiseen siten, että siinä huomioidaan suomalaisen huoltovarmuuden kannalta olennainen julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Harmaan talouden torjunta

Valiokunnan aiempi työ

Tarkastusvaliokunta on käsitellyt harmaan talouden torjuntaa vuosittain mietinnöissään hallituksen vuosikertomuksesta. Mietinnöissä on useimmiten seurattu hyvinkin yksityiskohtaisesti harmaan talouden torjuntaa koskevien eduskunnan kannanottojen toteutumista. Tässä mietinnössä valiokunta tarkastelee yleisemmin harmaan talouden torjunnan nykytilaa, toimenpideohjelman täytäntönnäpänön edistymistä ja nostaa esille niin havaitsemiaan onnistumisia kuin epäkohtia.

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden tiedetään olevan monin tavoin haitallisia yksittäisille kansalaisille ja koko yhteiskunnalle. Lakisääteisten maksujen ja velvoitteiden laiminlyönti pienentää yhteiskunnan ylläpitämiseksi välttämättömiä verotuloja, mikä luo puolestaan painetta kansalaisilta ja yrityksiltä kerättäviin veroihin ja maksuihin. Harmaa talous aiheuttaa vahinkoa rehellisille yrittäjille antamalla velvoitteensa laiminlyöville yrityksille kilpailuetua.

Valiokunta totesi viime vuoden mietinnössään (TrVM 6/2020 vp): "Harmaan talouden torjunnan onnistuminen edellyttää viranomaisilta monen eri alan osaamista, monien tahojen yhteistyötä sekä kykyä hahmottaa uusia harmaan talouden muotoja. Harmaan talouden torjunnan haasteita ovat viime vuosina lisänneet uudentyypiset ja nopeasti kehittyvät rikolliset ilmiöt ja uhkat. Ne koskevat esim. digitaloutta ja viranomaisten kykyä havaita ja torjua sen mukanaan tuomia ongelmia. Ongelmat liittyvät muun muassa verkkokauppojen alustoihin ja kansainvälistymiseen, erilaisiin maksuvälineisiin (mobiilimaksaminen, virtuaalivaluutat) sekä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Riittävien voimavarojen (ammattitaitoinen henkilöstö ja tekniset välineet) lisäksi tarvitaan kansainvälistä yhteistyötä ja tietojenvaihtoa." Valiokunnan käsitys torjunnan onnistumisen osatekijöistä ja uhkatekijöistä on edelleen sama.

Toimenpideohjelman edistyminen

Hallituksen toimintasuunnitelman mukaan päävastuu harmaan talouden ohjelmasta on työ- ja elinkeinoministeriöllä (TEM) ja osavastuu valtiovarainministeriöllä (VM), sisäministeriöllä (SM) ja oikeusministeriöllä (OM). TEM asetti hallituskauden ajaksi harmaan talouden torjunnan ohjausryhmän, jonka pääasiallisena tehtävänä on ohjata hallitusohjelmaan sisältyvien harmaan talouden vastaisten toimien toteutusta. Ohjaus tapahtuu yhteistyössä SM:n asettaman harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpanoryhmän kanssa siten, että toimeenpanoryhmä valmistelee hankkeet ja raportoi työstään harmaan talouden ohjausryhmälle. Kukin ministeriö vastaa puolestaan lainvalmistelun ja yksittäisten hankkeiden toteutuksesta hallinnonalallaan.

Ohjausryhmän puheenjohtajana toimii työministeri Haatainen. Ohjausryhmässä ovat edustettuina TEM:n lisäksi SM, OM ja Verohallinto ja sidosryhmistä Suomen Yrittäjät, Elinkeinoelämän Keskusliitto, SAK, STTK ja Akava. Ohjausryhmässä valmistellaan parhaillaan väliraportointia tammikuussa 2022 pidettävään kokoukseen, jossa on tarkoitus käydä läpi kaikkien hankkeiden tilanne ja arvioida tehostamistoimia. Toimenpideohjelmassa on tällä hetkellä neljän strategiakohdan alla 24 hankekokonaisuutta ja yhteensä 55 hanketta. Ohjelman toteuttamiseksi on vaalikauden ajaksi varattu 20 miljoonan euron lisärahoitus.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Hankkeen hyväksymisestä tai hylkäämisestä ja rahoituksesta päättää ohjausryhmä. Rahoitus tulee hakea hanketta esittäneen tahon toimesta lisätalousarviomenettelyn kautta. Asiantuntijakuulemisen perusteella menettelytapa on koettu jossain määrin ongelmallisena samoin kuin riittävän rahoituksen ja resurssien saaminen ao. ministeriöstä jo hyväksytyille hankkeille.

Toimenpideohjelma vaikuttaa asiantuntijakuulemisen perusteella edistyvän pääosin suunnitelman mukaisesti, ja hankkeet ovat käynnistyneet muutamia lukuun ottamatta. Hankkeista kaksi on asiantuntijakuulemisen mukaan myöhässä suunnittelusta. Hanke, jossa pyritään selvittämään, miten Yritys- ja yhteisötietotietojärjestelmästä (YTJ) saatavia tietoja voitaisiin hyödyntää esimerkiksi tilaajavastuulain velvoitteiden täyttämiseksi, on myöhässä noin puoli vuotta. TEM:ssä on kartoitettu olemassa olevat selvitykset erilaisista kehittämis ehdotuksista, ja seuraavaksi teetetään tutkimus kehittämis ehdotusten vaikutuksista (hyödyt) harmaan talouden torjuntaan, ehdotusten taloudellisista vaikutuksista yrityksille, viranomaisille ja julkiselle taloudelle sekä muutoksista käytäytymisessä.

SM:n vastuulla olevista hankkeista osa on valmistunut, osa lähes valmiita ja yhden ilmoitetaan olevan myöhässä. Myöhässä on hanke, joka koskee keskeisten viranomaisten yhteistä resurssi-seurantajärjestelmää. Järjestelmän avulla on tarkoitus seurata eri viranomaisten henkilöresursseja, tapausmääriä rikosprosessin eri vaiheissa ja muodostaa käsitys prosessista ja eri viranomaisten välisistä riippuvuuksista. Järjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2022 alusta lähtien. Valiokunta arvioi järjestelmän avulla saatavan nykyistä luotettavammin käsityksen harmaan talouden torjunnan tarvitsemista kokonaisresursseista sekä mahdollistavan myös resurssien kohdentamisen eri viranomaisten kesken. Valiokunta pitää tärkeänä hankkeen pikaista valmistumista ja järjestelmän käyttöönottoa suunnitellussa aikataulussa.

Onnistumisia

Valiokunta katsoo nykyisen toimenpideohjelman itsessään tukevan aiempaa paremmin torjuntatyötä. Ohjelman valmistelu, prosessi, raportointi ja hankkeiden rahoitus mahdollistavat ennustettavuutta ja pitkäjänteisyyttä viranomaistoimintaan.

Valiokunta pitää Verohallinnon sisäistä kehitystyötä erilaisten menetelmien ja työkalujen osalta vertailutietojen hyödyntämiseksi hyvänä. Vaikutukset ovat näkyneet erityisesti valvonnan kohdentamisessa. Riskienhallinnan perusteella tehty kohdevalinta harmaan talouden torjunnassa on ollut osuvaa, sillä asiantuntijakuulemisen mukaan yli 90 % harmaan talouden vakavampien tapausten tarkastuksista johtaa verojen määräämiseen ja rikosilmoitusharkintaan menee noin 80 %. Verohallinnossa on lisäksi sitouduttu siihen, että harmaan talouden torjuntaan varmistetaan vähintään 270 henkilötyövuoden suuruiset resurssit. Näin on myös toimittu vuoden 2021 aikana.

Valiokunta pitää myös onnistuneena harmaan talouden selvitysyksikön (HTSY) tuottamia velvoitteidenhoitoselvityksiä (VHS) ja selvitysten käyttöä erilaisissa viranomaistehtävissä. Selvitykset antavat kokonaiskuvan tarkastelun kohteena olevan yrityksen julkisten velvoitteiden hoitamisesta, toiminnasta, taloudesta ja yritykseen liittyvistä kytkennöistä (vastuuhenkilöt). Vuoden 2020 aikana velvoitteidenhoitoselvityspyyntöjä tehtiin 828 000, ja niiden kysyntä on kasvanut taiseksi sitä mukaa, kun lainsäädäntö on mahdollistanut palvelun käytön uusissa viranomaisteh-

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

tävissä. Uusia viranomaistehtäviä on tulossa edelleen VHS-palvelun piiriin tietojenvaihtoa koskevien lakihankkeiden edetessä.

Viranomaisten välisten tietojärjestelmien rajapintatoteutukset mahdollistavat VHS-pyyntöjen ja vastauksien kulkemisen viranomaisten tietojärjestelmien välillä automatisoidusti. Palvelun loppukäyttäjille tämä tarkoittaa helppoa ja nopeaa VHS-palvelun saavutettavuutta sekä mahdollistaa viranomaisrekistereiden tietojen käytön valvontatoimien suuntaamisessa.

VHS-palveluun kohdistui suuri palvelukysyntä vuoden 2020 aikana, mikä aiheutui Business Finlandin ja ELY-keskusten ns. koronatukihakijoiden taustojen tarkastamisesta. On tärkeää, että myös valtionavustuslaki mahdollistaa viranomaistietojen saamisen päätöksenteon tueksi.

Talousrikostorjunnan tila

Valiokunta on pitänyt tärkeänä viranomaisten toimintaedellytysten turvaamista harmaan talouden torjunnassa ja seurannut säännöllisesti keskeisten viranomaisten toimintakykyä mietinnöissään. Valiokunta on käsitellyt aiemmin ja myös viime vuonna poliisin talousrikostorjunnan tilaa, vireillä olevien ja ratkaistujen juttujen kehitystä, takaisin saatua rikoshyötyä, käytettävissä olevia resursseja sekä erityisesti pääkaupunkiseudun vaikeaa talousrikostorjunnan tilannetta.

Asiantuntijakuulemisen perusteella tilanne on entisestään heikentynyt. Pääkaupunkiseudun kolmen poliisilaitoksen (Helsingin, Itä- ja Länsi-Uudenmaan) talousrikosyksiköiden minimivahvuuden tulisi Poliisihallituksen päätöksen (POL-2021-68) mukaan olla yhteensä 168 henkilöä. Lokaussa 2021 tästä vahvuudesta puuttui 39 henkilöä.

Talousrikostorjunnassa oli koko maassa syyskuun 2021 lopussa avoinna yhteensä 3 172 juttua, joista 1 675 pääkaupunkiseudun kolmessa talousrikosyksikössä. Näillä yksiköillä oli käytettävissä 26,9 % koko maan resursseista ja tutkittavanaan 53 % kaikista talousrikosjutuista.

Talousrikostorjunnan heikot resurssit vaikuttavat poliisin oman toiminnan lisäksi myös muiden viranomaisten toimintaan (Verohallinto, työsuojeluviranomaiset ja syyttäjät) ja heikentävät koko talousrikostorjunnan vaikuttavuutta.

Verohallinnon mukaan harmaan talouden toiminta on ammattimaistunut ja kohteet ovat sekä kansainvälisiä että monimutkaisia selvittää. Samaan aikaan reaaliaikaisten tarkastusten määrä on merkittävästi laskenut. Verotarkastuksia tehtiin yhtä aikaa poliisin tai Tullin rikostorjunnan suorittaman esitutkinnan kanssa 117 vuonna 2018 ja vain 47 vuonna 2020 (tilanne 31.10.2021 oli 42). Pääosin yhteistyötä tehdään poliisin kanssa, yhteistyö on vähentynyt ja poliisin valmius reaaliaikaiseen yhteistyöhön on Verohallinnon mukaan hyvin rajallinen erityisesti pääkaupunkiseudulla, missä ovat tutkinnallisesti vaativimmat ja laajimmat veropetostapaukset.

Asiantuntijakuulemisen mukaan Ruokavirasto ja AVI tuottavat jatkossa oman analyysitoiminnan tuloksena lisää töitä poliisin talousrikostutkinnalle, eikä asiantuntijakuulemisen perusteella Verohallinnon ja poliisin yhteistyön palautuminen aiemmalle tasolle ole realistista. Tämä hankaloi laajojen ja monimutkaisten tapausten tutkintaa ja johtaa myös osittain päällekkäiseen työhön. Verohallinto ehdottaakin kokonaisuutena talousrikostorjunnan tilan selvittämistä harmaan

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

talouden toiminnan ymmärtämiseksi ja sujuvan viranomaisyhteistyön varmistamiseksi. Työ tulisi tehdä nopealla aikataululla ja kaikkien keskeisten harmaan talouden torjuntaviranomaisten tulisi olla tarkastelussa mukana.

Myös valiokunta painottaa, että harmaan talouden torjunnan vahvuus ja vaikuttavuus perustuvat keskeisten viranomaisten yhteistyöhön ja koko viranomaisketjun toimivuuteen. Poliisin talousrikkorajunalle osoitetun resursoinnin riittämättömyys ja Poliisihallituksen resurssipäätösten toteuttamatta jääminen näyttäytyvät todellisena uhkana ja esteenä koko harmaan talouden torjunnalle. Valiokunta pitää tilannetta vakavana.

Kestävän kehityksen edistymisestä raportointinen

Kestävässä kehityksessä on kyse ihmisten hyvinvoinnin turvaamisesta maapallon kantokyvyn rajoissa. Kestävä kehitys tarkoittaa siten paitsi ekologista kestävyyttä myös sosiaalista kestävyyttä sekä kestävä julkista taloutta. Suomi on sitoutunut globaalin kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamiseen vuoteen 2030 mennessä. Hallituksen kestävä kehityksen työtä ohjaavat hallitusohjelma ja sen pohjalta laadittu valtioneuvoston Agenda2030-se-lonteko. Tarkastusvaliokunta järjesti yhdessä tulevaisuusvaliokunnan kanssa kuulemisen kestävä kehityksen edistymisen ja seurannan tilasta 22.9.2021. Kuultujen asiantuntijoiden mukaan kestävä kehityksen edistymisen seurannan ja arvioinnin avainkysymyksiä ovat tiedon saatavuus ja tiedon oikea-aikainen hyödyntäminen päätöksenteossa.

Kestävä kehityksen indikaattoreita on paljon, ja indikaattoripohjaista tietoa on valiokunnan saamien asiantuntija-arvioiden mukaan hyvin saatavilla. Kestävä kehityksen toimikunnan seuranta-järjestelmä perustuu noin 40 indikaattoriin ja niistä muodostettuun kymmeneen seurantakoriin. Indikaattorit sekä kestävä kehityksen seuranta- ja raportointitiedot ovat nähtävissä toimikunnan verkkosivustolla. Tiedon saatavuus on kuitenkin edelleen puutteellista monissa merkittävässä kysymyksissä. Tältä osin seurannan haasteet liittyvät sekä kansallisiin että EU-tasolla vertailukelpoiisiin indikaattoreihin. Esimerkiksi vähähiilisydestä on Suomessa saatavissa vain valtakunnalliset luvut, joten alueellista vertailua ei ole mahdollista tehdä. Asiantuntijoiden mukaan indikaattoreissa on ongelmana myös toimialakohtaisuus, mikä on haaste esimerkiksi kiertotalouden edistymisen seurannalle. Ympäristön ja talouden keskinäisiä suhteita kuvaavia indikaattoreita on ylipäätään vielä vähän. Globaalien vaikutusten seuranta puolestaan vaikeuttaa puutteellinen tieto globaaleissa arvoketjuissa muodostuvista vaikutuksista. Tämä tarkoittaa sekä negatiivisten vaikutusten (jalanjälki) että positiivisten vaikutusten (kädenjälki) huomioimista.

Bruttokansantuotteen antamaa kuvaa voidaan laajentaa eri tarpeisiin satelliittitilinpidoilla. Kestävä kehityksen edistämisen ja seurannan kannalta tarvittavan tiedonsaannin parantamiseksi satelliittitilinpidoilla on tärkeä rooli. Bruttokansantuotetta täydentäviä mittareita on johdettavissa esimerkiksi ympäristötilinpidosta, joka kokoa ja yhdistää talous- ja ympäristötietoa tilastokehik-koon, joka on yhteensopiva kansantalouden tilinpitojärjestelmän kanssa. Ympäristötilinpidosta johdettavat indikaattorit eivät kuitenkaan kuvaa ihmisten hyvinvointia. Hyvinvointi on hyvin laaja käsite, ja sen mittaamisessa tulisikin asiantuntijoiden mukaan tarkasti määrittellä, mitä hyvinvoinnin ulottuvuutta halutaan tarkastella. Luontopääoman ja inhimillisen pääoman vahvistaminen edellyttäisi sekä inhimillisen että luontopääoman tarkempaa määrittelyä ja mittaamista sekä säännöllistä seuranta. Tässä yhteydessä on myös huomattava, että kansantalouden tilinpidon

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

metodologinen kehittäminen on pitkä prosessi. Valiokunta pitää tärkeänä, että kehittämistyötä tehdään ja jatketaan määrätietoisesti merkittävistä määrittely- ja mittaamishaasteista huolimatta.

Kestävän kehityksen edistämisen kannalta myös kyky ja mahdollisuudet hyödyntää tietoa oikea-aikaisesti päätöksenteossa on tärkeää. Vaalikauden aikana hallituksen työssä yksi tiedon käytön avainkohdista on julkisen talouden suunnitelman päivitys ja siihen sisältyvä vuotuinen keväällä tapahtuva kehysvalmistelu. Kestävän kehityksen edistämisen kannalta on oleellista, että valmistelun tukena on kokonaisvaltainen näkemys Suomen pitkän aikavälin yhteiskunnallisista kehitystavoitteista. Keväällä 2020 valmistunut hallituksen kestävyystiekartta jatkovalmisteluineen tähtää pitkän aikavälin kokonaiskuvan vahvistamiseen osana kehysprosessia. Tiekarttatyön tavoitteena on myös politiikkajohdonmukaisuuden lisääminen sitä kautta, että kestävän kehityksen eri ulottuvuudet huomioidaan valmistelussa samanaikaisesti. Politiikkajohdonmukaisuus voidaan nähdä horisontaalisena eri hallinnonalojen välisenä yhteistyönä ja toisaalta vertikaalisena eri hallinnon tasojen välisenä yhteistyönä.

Asiantuntijoiden mukaan kestävän kehityksen edistämässä erityistä huomiota tuleekin kiinnittää politiikkajohdonmukaisuuteen, sillä eri tavoitteita on paljon ja ne voivat olla keskenään ristiriidassa tai yhden tavoitteen edistäminen saattaa vaikuttaa kielteisesti toisen tavoitteen edistymiseen. Näin ollen eri tavoitteiden välinen dynamiikka tulee huomioida päätöksenteossa. Tämä tarkoittaa sitä, että arvioidaan, kuinka eri asiakokonaisuudet ja tavoitteet vaikuttavat toisiinsa. Johdonmukaisuustarkastelu voi kuitenkin asiantuntijoiden mukaan olla haastavaa, sillä kestävän kehityksen kehikko sisältää huomattavan paljon eri tavoitteita. Ekologisen ja sosiaalisen kestävyys-edistämisen tavoitteet voivat olla keskenään ristiriitaisia, jos esimerkiksi vihreän siirtymän kustannukset ovat kohtuuttomat yhteiskunnan heikompiosaisille. Päätöksenteossa tulee valiokunnan mielestä ottaa huomioon myös vaihtoehtokustannukset. Vaikka hiilineutraalisuustavoitteen edellyttämä vihreä siirtymä on kallis, niin vielä kalliimmaksi tulisi asiantuntijoiden mukaan se vaihtoehto, että toimenpiteisiin ei lainkaan ryhdyttäisi. Lisäksi toimenpiteet vaikuttavat todennäköisesti myönteisesti myös suomalaisten yritysten kilpailuedellytyksiin globaaleilla markkinoilla, kun kaikki maat tekevät ilmastotoimia.

Eduskunnalla ja sen valiokunnilla on merkittävä rooli politiikkajohdonmukaisuuden varmistamisessa. Ensinnäkin eduskunnan lausumat ohjaavat valtioneuvoston kestävän kehityksen työtä. Asiantuntijat pitävät tärkeänä, että nykyisen hallituksen Agenda2030-selonteon (VNS 3/2020 vp) eduskuntakäsittelyn kautta rakentuva vuoropuhelu eduskunnan ja hallituksen välillä jatkuu myös tulevana vaalikausina. Eduskunnan lausumien toteutumista tarkastellaan vuosittain hallituksen vuosikertomuksen käsittelyn yhteydessä, ja lausumat ohjaavat myös seuraavan hallituksen Agenda2030-selonteon laatimista. Toiseksi eduskunnalla on merkittävä rooli kestävän kehityksen politiikkajohdonmukaisuuden toteutumisen varmistamisessa erityisesti säädösehdotusten käsittelyn kautta. Valiokuntarakenne ja säädösehdotusten käsittelymenettely eduskunnassa, jossa mietintövaliokunta saa asiantuntijalausuntojen lisäksi myös lausuntoja muilta valiokunnilta, mahdollistavat merkittävien politiikkaepäjohdonmukaisuuksien esille tuomisen.

Valiokunta käsittelee omana asianaan säädösehdotusten vaikutusarviointeja (O 48/2019 vp) ja parhaillaan valmistelelee mietintöä asiassa. Hallituksen esityksissä tulee selostaa ehdotetun lainsäädännön vaikutukset eli säännösten soveltamisesta aiheutuvat seuraukset. Yhtenä tavoitteena on tarjota eduskunnalle lainsäätäjänä oikeat ja riittävät tiedot päätöksenteon tueksi. Säädösehdot-

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

tuksen pääasiallisista vaikutuksista tulee kertoa keskeiset tulokset, miten vaikutukset on arvioitu, mitä tietolähteitä arvioinnissa on käytetty, sekä kertoa, minkälaisia epävarmuuksia vaikutusarviointiin liittyy. Myös tavoitteiden toteuttamisen pääasialliset vaihtoehdot tulee kuvata ja vertailla niiden arvioituja vaikutuksia. Valiokunta kiinnittääkin tässä yhteydessä huomiota politiikkajohdonmukaisuuden näkökulmasta siihen, että esimerkiksi ympäristövaikutusten arvioinnit tulisi huomioida säädösvalmistelussa laajemmin kuin ainoastaan ympäristölainsäädäntöön rajautuen.

Kestävän kehityksen käsittely valtion talousarviossa aloitettiin vuoden 2018 talousarviovalmistelun yhteydessä. Ministeriöiden on tullut siitä lähtien esittää talousarvioesityksen pääluokkaperusteluissa keskeisiä toimiaan kestävän kehityksen edistämiseksi sekä esittää näiden toimien kytkös talousarvioon. Talousarvioesityksen yleisperusteluihin puolestaan sisältyy kestävän kehityksen luku, joka on keskittynyt erityisesti hallituksen hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamiseen. Kestävän kehityksen toimenpideohjelman (VNS 1/2017 vp) mukaisesti kestävän kehityksen edistämisestä raportoidaan hallituksen vuosikertomuksessa. Kukin hallinnonala sisällyttää vuosikertomusosuuteensa kuvauksen kestävän kehityksen ja Agenda2030:n edistämisestä hallinnonalallaan kertomusvuonna. Valtiontalouden tarkastusvirasto puolestaan esittää arvionsa hallituksen vuosikertomuksesta erilliskertomuksessa eduskunnalle vuosittain keväällä. Erilliskertomuksessa virasto arvioi hallinnon kestävän kehityksen toimien vaikuttavuutta suhteessa Agenda2030:n tavoitteisiin.

Tarkastusviraston mukaan kestävän kehityksen raportointi hallituksen vuosikertomuksessa vuodelta 2020 on riittävää siltä osin, että kertomuksessa kestävän kehityksen tilaa kuvataan suhteessa olennaisiin vertailuperusteisiin eli YK:n kestävän kehityksen globaaleihin tavoitteisiin ja muiden maiden tilanteeseen. Toisaalta virasto kiinnittää huomiota siihen, että raportointi vuosikertomuksessa on äärimmilleen tiivistettyä. Laajoista teemoista, kuten luonnon ja ympäristön tilasta tai syrjäytymisestä ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta, kerrotaan ainoastaan muutamalla virkkeellä. Virasto pitää kuitenkin hyvänä sitä, että vuosikertomusraportointi pohjautuu laaja-alaiseen kestävän kehityksen tilan seurantaan ja raportointiin.

Ministeriöiden omista toimistaan hallituksen vuosikertomuksessa vuodelta 2020 esittämässä raportoinnissa on sen sijaan parannettavaa. Tarkastusviraston mukaan ministeriöt raportoivat vuosikertomuksessa vain noin kahdesta kolmasosasta talousarvioesityksessä esitetyistä toimista. Lisäksi tavoitteet tai toimenpiteet on viraston mukaan talousarvioesityksessä esitetty epäselvästi, joten talousarvioesityksen tekstit eivät viraston mukaan muodostaneet hyvää perustaa vuosikertomusraportoinnille. Näin ollen vuosikertomus ei viraston mukaan tuota hyvää ja luotettavaa tietoa siitä, miten ministeriöt edistävät kestävää kehitystä hallinnonaloillaan. Valiokunta katsoo, että ministeriöiden raportointia tulee merkittävästi kehittää sekä talousarvioesityksen pääluokkaperusteluissa että hallituksen vuosikertomuksessa, jotta kestävän kehityksen edistämisestä ja seurannasta on mahdollista saada luotettava kokonaiskuva.

Kotouttamisen toimivuus

Tarkastusvaliokunta on käsitellyt asiaa aikaisemmin vuonna 2019 (TrVM 6/2018 vp). Valiokunta päätti vuonna 2017 käynnistää tutkimushankkeen, jonka tavoitteena oli maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteiden toimivuuden selvittäminen. Valiokunnan käsitys oli, että käytettävissä

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

ei ollut riittävän perusteellista tietoa siitä, millaiset kotouttamistoimet ovat toimivia eri maahanmuuttajaryhmille ja -yksilöille. Eri maahanmuuttajaryhmillä tarkoitetaan eri syistä Suomeen tulleita, esimerkiksi työn tai turvapaikan vuoksi saapuneita. Lisäksi maahanmuuttajien välillä on suuria eroja koulutustasossa ja työelämävalmiuksissa. Maahanmuuttajien kotouttamiseen osallistuvat suomalaisessa yhteiskunnassa monet eri tahot ja toimijat. Tämän vuoksi kotouttaminen on toimintana pirstaleista. Valiokunta asetti tutkimuksen tavoitteeksi myös selvittää, mitkä ovat kannattavia ja toteuttamisen arvoisia kotouttamistoimenpiteitä eri hallinnonaloilla erityisesti maahanmuuttajien työllistymisen näkökulmasta.

Valiokunnan tilaama tutkimushanke tuotti kaksi raporttia (Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisut 1/2018 ja 2/2018), jotka antavat laaja-alaisen kuvan maahanmuuttajien kotouttamistoiminoista. Ensimmäisestä raportista käy ilmi, että maahanmuuttajan kotoutumista edistetään työelämään osallistumisesta ja sitoutumisesta tukemalla. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajille tarvitaan nopeammat väylät työelämään ja opintoihin. Toinen raportti perustui rekisteriaineiston analyysiin, ja sen näkökulmana oli työllisyys. Raportti toi uutta tietoa siitä, mikä on kotoutumissuunnitelman ja siihen liittyvien toimenpiteiden yhteys Suomeen 2000-luvulla muuttaneiden maahanmuuttajien työllisyyteen.

Valiokunta käsittelee tutkimuksen tuloksia perusteellisesti, kuuli asiantuntijoita ja sai käyttöönsä yli 40 kirjallista asiantuntijalausuntoa sekä kertoi oman käsityksensä kotouttamisen toimivuudesta mietinnössään, johon sisältyy lukuisia toimenpide-ehdotuksia. Eduskunta hyväksyi valiokunnan mietinnön (TrVM 6/2018 vp) perusteella 11 kannanottoa, joista ensimmäisessä edellytetään, että hallitus laatii kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman kotouttamistoimien uudistamistarpeista ja toteutettavista uudistuksista. Toimenpideohjelma tuli kannanoton mukaan antaa eduskunnalle selontekona vuoden 2020 loppuun mennessä. Muissa kannanottokohdissa edellytetään muun muassa, että hallitus huolehtii kotouttamisen merkittävästä nopeuttamisesta ja että maahanmuuttajataustaiset naiset asetetaan kotouttamispalveluiden erityiseksi kohderyhmäksi.

Hallitus onkin antanut kesäkuussa 2021 eduskunnalle selonteon kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (VNS 6/2021 vp). Tämä selonteko on vastaus ensimmäiseen kannanottoon, ja näin ollen kannanotto voidaan poistaa.

Valiokunta nostaa tässä mietinnössä esille muutaman keskeiseksi katsomansa teeman, jotka koskevat kotoutumiskoulutuksen laadun parantamista sekä maahanmuuttajanaisten työllistymiseen liittyviä haasteita.

Kotoutumiskoulutuksen laadun parantaminen

Valiokunta linjasi mietinnössään (TrVM 6/2018 vp), että Suomen kotouttamisjärjestelmä on uudistettava, kotouttamisprosesseja on nopeutettava, kotouttamistoimenpiteiden velvoittavuutta on lisättävä ja kotouttamistoimenpiteiden vaikuttavuutta on parannettava. Valiokunta katsoi, että merkittävää nopeuttamista tarvitaan kaikissa prosesseissa oleskelulupahakemuksen käsittelystä kotouttamiseen ja työmarkkinoille siirtymiseen.

Asiantuntijakuulemisissa kävi ilmi, että kotoutujien kielikoulutuksen tulokset jäävät edelleenkin vaatimattomiksi ja vaihtelevat voimakkaasti koulutukseen osallistujan taustan mukaan. Valio-

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

kunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan 1.1.—6.10.2021 pääkaupunkiseudun kotoutumiskoulutuksen päättövaiheen suorittaneista henkilöistä 35 prosenttia saavutti vähintään tavoitteena olevan, toimivaa peruskielitasoa kuvaavan tason B1.1 suomen kielessä.

Valtiontalouden tarkastusviraston vuonna 2018 julkaistun kotoutumiskoulutusta koskevan tarkastuskertomuksen mukaan vuosina 2013—2016 B1-tason saavutti vajaat 35 prosenttia kotoutumiskoulutuksen päättäneistä henkilöistä. Tarkastuskertomuksen mukaan keskimääräinen saavutetun kielitaidon taso laski hieman vuodesta 2013 vuoteen 2016. Todennäköisesti suurin syy tähän on ollut se, että koulutuksen alkaessa myös lähtötaso on ollut keskimäärin hieman heikompi.

Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on, että henkilöt saavuttavat B1.1-kielitaitotason. B1-taso on peruskielitaidon taso, joka jaotellaan tasoihin B1.1 (toimiva peruskielitaito) ja B1.2 (sujuva peruskielitaito). Kielitaitoa arvioidaan osa-alueittain: kuullun ymmärtäminen, puhuminen, luetun ymmärtäminen ja kirjoittaminen. Arvio saavutetusta kielitaidosta on yleisarvio, joka muodostuu keskiarvona edellä mainituista kielitaidon osa-alueista. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan kielitaitoprofiili voi vaihdella opiskelijasta riippuen. On melko tavallista, että vieraan kielen opiskelijan ymmärtämistaidot ovat paremmat kuin tuottamistaidot, ja esimerkiksi kirjoittamisen taitotaso saattaa joillakin opiskelijoilla olla heikompi kuin vaikkapa kuullun ymmärtämisen ja puhumisen taso.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan kielitaidon riittävyys riippuu pitkälti siitä, mikä alan tehtäviin henkilö on suuntaamassa ja tarvitseeko hän työllistyäkseen myös esimerkiksi ammatillisia opintoja. On mahdollista, että henkilö työllistyy kotoutumiskoulutuksen käytyään tai jo koulutuksen aikana, vaikka kielitaito olisi tavoitetasoa B1.1 heikompi. Toisaalta taas asiantuntijatehtäviin pääsy voi edellyttää lähes äidinkielen tasoista C-tason kielitaitoa, jonka saavuttaminen vie vuosia.

Vaikka tavoitetason mukaisen kielitaidon saavuttaneiden osuus kotoutumiskoulutuksessa on keskimäärin matala, eräät osallistujaryhmät saavuttavat tason muita paremmin. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan pääkaupunkiseudun korkeakoulutettujen päättövaiheen koulutuspölyn osallistujista 76 prosenttia saavutti tavoitetason, joka korkeakoulutetuilla on hieman yleisempi B1.2. Myös Valtiontalouden tarkastusviraston kotoutumiskoulutusta koskevassa tarkastuksessa havaittiin, että koulutukseen osallistujan taustatekijät selittävät kielikoulutuksen tuloksia. Tarkastuskertomuksen mukaan naiset, nuoremmat ikäryhmät ja maassa pidempään olleet saavuttivat todennäköisemmin korkeamman kielitaitotason. Myös koulutustaustalla, kansallisuudella ja koulutuspalveluiden tuottajalla oli yhteys tulokseen.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että kotoutumiskoulutuksessa tavoitekielitaitotason saavuttaneiden osuus on vaatimaton, eikä tilanne ole viime vuosina parantunut. Tavoitetason saavutti vuonna 2021 edelleen noin 35 prosenttia kotoutumiskoulutukseen osallistuneista. Osuus oli sama kuin VTV:n vuosiin 2013—2016 kohdistuneen tarkastuksen tulos. Vaikka jotkut osallistujaryhmät, erityisesti korkeakoulutetut, saavuttavat kielitaitotavoitteen varsin usein, keskimäärin koulutuksen tuloksia on pidettävä heikkoina.

Eduskunta edellyttää valiokunnan mietintöön (TrVM 6/2018 vp) perustuvassa kannanotossaan, että hallitus ryhtyy toimiin kotoutumiskoulutuksen kieliopintojen uudelleen järjestämiseksi, jotta

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

opetuksen laatu turvataan ja oppimistulokset paranevat vastaamaan niille asetettuja oppimistavoitteita sekä työelämän kielitaitovaatimuksia. Lisäksi eduskunta edellyttää, että hallitus lisää oleskeluluvan saaneen maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelmaan sisältyvän kielikoulutuksen velvoittavuutta siten, että kielikoulutukseen sisältyy kielitaitoa mittaava koe.

Kotoutumisselonteossa hallitus esittää, että kotoutumiskoulutuksen hankintojen tueksi valmistelaan valtakunnalliset laatukriteerit, kehitetään tulosperusteisia hankintoja ja koulutusten verkko-toteutuksia sekä luodaan uusia malleja eri maahanmuuttajaryhmien paremmaksi huomioimiseksi koulutuksen järjestämisessä. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet päivitetään ja otetaan selonteon mukaan käyttöön vuonna 2022. Edelleen hallitus esittää kotoutumiskoulutuksen lähtötaso- ja päättöarvioinnin yhdenmukaistamista ja kansallisen mallin kehittämistä suomeksi ja ruotsiksi. Lisäksi kehitettäisiin vaikuttavuuden arviointia ja seurantaa myös lukutaitokoulutuksessa ja muussa vapaan sivistyksen maahanmuuttajakoulutuksessa.

Riittävä kielitaito on edellytys suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiselle ja usein myös työllistymiselle. Valiokunta painottaa, että kotoutumiskoulutuksen kielikoulutuksen laatua ja vaikuttavuutta on parannettava niin, että tavoitetason saavuttavien osuus kasvaa merkittävästi. Mahdollisesti tarvittavia tukitoimia on tarjottava oikea-aikaisesti, jotta maahanmuuttajan kotoutuminen ei viivästy koulutuksen puutteiden vuoksi.

Valiokunta pitää erityisen tärkeänä, että kotouttamistoimenpiteet ovat laadukkaita ja vastaavat maahan muuttaneen tarpeisiin. Tarpeetonta odottamista toimenpiteiden nivelvaiheissa tulee välttää. Mikäli tarvittavaa kielitaitoa ja muita kotoutumistuloksia ei saavuteta, tarve kotouttamispalveluille jatkuu tavoiteajan jälkeenkkin. Heikot kotoutumistulokset ovat ongelma niin kotoutuvan yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Valiokunta korostaa, että toimenpiteitä suunniteltaessa tulee lähtökohtana olla oikea-aikaisuus ja vaikuttavuus.

Valiokunta pitää tärkeänä, että toimia kieli- ja muun koulutuksen vaikuttavuuden parantamiseksi jatketaan. Heikkojen oppimistulosten syyt tulee selvittää. Koulutukseen osallistumisen tulee olla velvoittavaa ja oppimistulokset tulee mitata. Koulutuksia hankkivien tahojen tulee painottaa laatua ja vaikuttavuutta hankinnan kriteereinä. Nykyisessä kotoutumiskoulutuksen toteutusmallissa palveluntuottajien on mahdollista saada osassa koulutuksista tulospalkkioita. Tulospalkkioiden kriteereinä voivat olla esimerkiksi kolme kuukautta koulutuksen jälkeen ei-työttömänä olevien osuus tai vähintään puoli vuotta kestävään työsuhteeseen työllistyneiden osuus. Tulisi selvittää, millä edellytyksillä myös koulutuksissa saavutetut kielitaitotulokset voitaisiin huomioida hankintapäätöksissä.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan yksi maahan muuttaneiden koulutus- ja työllisyyspolkujen pullonkaula on osaamisen puutteellinen tunnistaminen ja tunnustaminen. Maahan muuttaneiden osaamisesta ei saada kattavaa kuvaa. Osaamiskartoituksiin on eri toimijoilla erilaisia malleja, eivätkä toimijat saa tietoa toistensa tekemistä kartoituksista. Tämä johtaa päällekkäisen työn tekemiseen ja siihen, ettei maahanmuuttajien osaamista saada parhaalla tavalla hyödynnettyä. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan tarvittaisiinkin tietojärjestelmä, joka palvelisi kaikkia toimijoita ja niiden välistä tiedonvaihtoa riippumatta siitä, minkä organisaation asiakkaana maahanmuuttaja on.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Valiokunta painottaa, että maahanmuuttajien osaaminen on kartoitettava tavalla, joka mahdollistaa tiedonvaihdon eri toimijoiden välillä. Osaamisen hyödyntäminen ei onnistu, mikäli toimijoilla ei ole tietoa maahan muuttaneiden osaamisesta.

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat toivat esille esimerkkejä toimivista maahanmuuttajille suunnatuista palveluista. Helsingissä on muuhun Suomeen verrattuna tarjolla runsaasti kunnan ja järjestöjen tarjoamia kotoutumista tukevia palveluita. Stadin osaamiskeskuksen toiminta käynnistyi vuonna 2016 Helsingin kaupungin eri toimialojen, Stadin ammatti- ja aikuisopiston sekä työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä. Stadin osaamiskeskus on osa työllisyyden kuntakokeilua.

Syksyllä 2021 valmistuneen vaikuttavuusarvioinnin mukaan Stadin osaamiskeskus on pystynyt kehittämään maahanmuuttajille joustavasti palveluita, joita ei ole ollut aiemmin tai joihin on ollut vaikea päästä. Osaamiskeskukseen on ohjattu asiakkaita, jotka eivät ole kotoutuneet riittävästi aiempina vuosina palveluissa olleiden puutteiden, kuten kotoutumiskoulutuksen riittämättömyyden, vuoksi. Osaamiskeskuksen asiakkaille on tehty monialainen ja laaja osaamiskartoitus, ja suomen kielen opetus on yhdistetty kaikkiin asiakaspolun vaiheisiin. Arvioinnin mukaan osaamiskeskuksen toiminta on ollut vaikuttavaa. Keskeisten asiakasryhmien työttömyysjaksot ovat lyhentyneet ja pitkäaikaistyöttömyys on vähentynyt. He ovat myös ohjautuneet työttömyyden aikana tehokkaammin aktiivisen työvoimapolitiikan palveluihin, esimerkiksi koulutuksiin, valmennuksiin tai palkkatukityöhön sen sijaan, että olisivat ainoastaan olleet työttömyysetuuksien piirissä ilman aktiivitoimia.

Valiokunta pitää myönteisenä, että toimivia palveluita on tarjolla. On kuitenkin huolestuttavaa, että puutteet kotoutumiskoulutuksessa aiheuttavat lisäpalveluiden tarvetta. Stadin osaamiskeskuksen asiakkaista noin kolme neljäsosaa on tehdyn arvioinnin mukaan kotoutumisajan ylittäneitä. Kotoutumisaika on tällä hetkellä pääsääntöisesti kolme vuotta, ja tietyin edellytyksin sitä voidaan pidentää viiteen vuoteen. Toisaalta osalla Stadin osaamiskeskuksen asiakkaista kotoutumisaika on jäänyt lyhyemmäksi esimerkiksi työllistymisen tai perhevapaalle siirtymisen vuoksi.

Osaamiskeskuksen arvioinnin yhteydessä haastatellut asiakkaat olivat muuttaneet Suomeen keskimäärin kahdeksan vuotta sitten, mutta heidän suomen kielen taitonsa oli edelleen heikko. Tämä kertoo arvioinnin mukaan siitä, että ennen Stadin osaamiskeskusta käytetyt palvelut eivät olleet riittäviä asiakkaiden kielitaidon kehittämisessä eivätkä kotoutumisessa. Valiokunta korostaa, että tehokkaita ja maahanmuuttajan yksilölliset tarpeet huomioivia palveluita on tarjottava heti kotoutumispolun alussa eikä vasta kotoutumisajan ylityttyä.

Maahanmuuttajanaisten kotoutuminen ja työllistyminen

Eduskunta edellyttää valiokunnan mietintöön (TrVM 6/2018 vp) perustuvassa kannanotossaan, että hallitus ryhtyy viivytyksettä toimiin maahanmuuttajataustaisten naisten työllistymisen edistämiseksi. Maahanmuuttajanaiset tulee asettaa kotouttamispalveluiden erityiseksi kohderyhmäksi.

Kotoutumisselonteossa hallitus esittää, että maahanmuuttajanaiset asetettaisiin työllisyyspolitiikan erityiskohderyhmäksi. Heidän työllisyyttään edistettäisiin myös EU-rahoituksella toteutetta-

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

villa hankkeilla. Lisäksi valmisteltaisiin toimialakohtaisia työllistymispaketteja tukemaan myös työvoiman ulkopuolella olevien naisten siirtymistä työvoimapalveluihin.

Selonteossa esitettyyn kotoutumishjelmaan sisältyisi johdantojako, joka olisi yhteinen työnhakijoille ja työvoiman ulkopuolella oleville. Yhteisen johdantojakson hyödyllisyyttä perustellaan sillä, että kotouttamispalveluiden erottelu työnhakijoiden ja työvoiman ulkopuolella olevien palveluihin heikentää kotoutumisen työelämälähtöisyyttä. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD on kritisoinut Suomea "kahden polun järjestelmästä", jossa työvoiman ulkopuolella olevien ja työnhakijoiden kotouttamispalvelut on eriytetty. Eriyttäminen on ongelmallista, sillä kotoutujien tilanteet voivat muuttua. Työvoiman ulkopuolella kotoutumisprosessin alkuvaiheessa oleva henkilö saattaa myöhemmin olla työnhakija. Erityisesti kotona lapsia hoitavat naiset jäävät nykyjärjestelmässä helposti pitkäksi aikaa työelämälähtöisten palveluiden ulkopuolelle, vaikka työllistyminen voi tulla heille ajankohtaiseksi myöhemmin.

Työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2020 ulkomaan kansalaisten työllisyysaste naisten osalta oli 52,6 prosenttia ja ulkomailla syntyneiden naisten (joista osa voi olla Suomen kansalaisia) 60 prosenttia. Suomessa syntyneiden Suomen kansalaisten työllisyysaste naisten osalta oli 71,5 prosenttia. Työllisyysasteet vaihtelevat voimakkaasti kansalaisuuden mukaan. EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten työllisyysaste naisten osalta oli 41,3 prosenttia, kun EU-maiden kansalaisten (pl. Suomen kansalaiset) vastaava luku oli 74,1 prosenttia eli korkeampi kuin Suomessa syntyneiden Suomen kansalaisuuden omaavien naisten. Naiset, joilla on ulkomaan kansalaisuus, ovat suomalaisia naisia useammin työvoiman ulkopuolella eli esimerkiksi kotona hoitamassa lapsia tai opiskelemissa.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan maahan muuttaneet naiset ovat koulutetumpia kuin maahan muuttaneet miehet. Samoin naisten suomen/ruotsin kielen taito on parempi kuin miesten. Nämä tiedot perustuvat Terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuosina 2018–2019 toteuttamaan FinMonik-kyselytutkimukseen, jossa kerättiin edustavalla otoksella tietoja Suomen ulkomaalaistaustaisen aikuisväestön (18–64-vuotiaat) hyvinvoinnista, terveydestä ja näiden taustatekijöistä. Asiantuntijakuulemisen perusteella mahdollinen selitys siihen, että naisten työllisyys on korkeammasta koulutuksesta huolimatta heikompi kuin miesten, ovat sukupuolen mukaan segregoituneet työmarkkinat. Eräillä naisvaltaisilla aloilla, kuten kasvatus-, sosiaali- ja terveysaloilla, kielitaidon merkitys on suurempi kuin joillakin miesvaltaisilla aloilla. Samoin näillä aloilla tutkinnon tunnustamiseen liittyy sääntelyä, joka voi hankaloittaa lähtömaassa hankitun osaamisen hyödyntämistä Suomessa.

Maahan muuttaneet naiset muodostavat asiantuntijakuulemisen mukaan hyvin heterogeenisen ryhmän. Ongelmien kasautuminen asettaa tiettyjä naisryhmiä erityisen haavoittuvaan asemaan. Sellaiset tekijät kuin pakolaisena Suomeen tuleminen, lyhyt tai kokonaan puuttuva koulutus, terveyshaasteet, koettu väkivalta, epätasainen hoivavastuun jakautuminen, suuri lasten määrä ja etninen tausta lisäävät työllistymisvaikeuksien ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisen riskiä. Mitä heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa nainen on, sitä tärkeämpiä ovat erityisesti naisille kohdistetut palvelut.

Tällaisissa kotoutumispalveluissa tunnistetaan sukupuolen merkitys ja huomioidaan kokonaisvaltaisesti naisen eri elämänvaiheet. Naisille kohdennettuja kotoutumisen tukipalveluja ei ole

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

saatavilla valtakunnallisesti. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla erityisesti naisille suunnattuja kotoutumispalveluja tuottavat lähinnä järjestöt projektiluontoisella rahoituksella.

Valiokunta painottaa, että maahanmuuttajanaisten työllistymiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota ja työllistymisen esteitä purettava. Työelämälähtöisiä kotouttamispalveluja tulee tarjota myös työmarkkinoiden ulkopuolella oleville naisille.

Poistettavat tarkastusvaliokunnan kannanotot

Tarkastusvaliokunta katsoo, että seuraavien kannanottojen johdosta suoritettujen toimenpiteiden ovat riittäviä tai että kannanotot ovat edelleen merkityksellisiä, mutta ovat menettäneet ajankohtaisuutensa.

Kotouttamisen toimivuus

EK 35/2018 vp — O 10/2017 vp — TrVM 6/2018 vp

Toimenpideohjelma kotouttamistoimien uudistamistarpeesta

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman kotouttamistoimien uudistamistarpeesta ja toteutettavista uudistuksista. Toimenpideohjelma tulee antaa selontekona eduskunnalle vuoden 2020 loppuun mennessä.

Asuntopolitiikan kehittämiskohteet

EK 26/2018 vp — O 61/2016 vp — TrVM 3/2018 vp

Asumisoikeusasuntojärjestelmän uudistaminen

10. Eduskunta edellyttää, että ensi vaalikaudella uudistetaan asumisoikeusasuntojärjestelmää koskeva lainsäädäntö, jotta tarpeellisen järjestelmän asema yhtenä kohtuuhintaisen asumisen vaihtoehtona olisi entistä parempi.

Hallituksen vuosikertomus 2019 ja Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle valtion vuoden 2019 tilinpäätöksen ja hallituksen vuosikertomuksen tarkastuksesta

EK 48/2020 vp — K 1/2020 vp, K 17/2020 vp — TrVM 6/2020 vp

Eduskunta edellyttää, että hallitus ottaa asianmukaisesti huomioon sekä tähän mietintöön että sen liitteinä oleviin erikoisvaliokuntien lausuntoihin sisältyvät eduskunnan aiempia lausumia ja muitakin seikkoja koskevat kannanotot.

Säilytettävät tarkastusvaliokunnan kannanotot

Seuraavat kannanotot jäävät voimaan.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Harmaa talous

EK 42/2010 vp — M 8/2010 vp — TrVM 9/2010 vp

4. Tilaajavastuulain kokonaisarviointi

Eduskunta edellyttää hallituksen ottavan tilaajavastuulain kokonaisarvioinnin ja uudistuksen kohteeksi. Lain kehittämistarpeita on eriteltävä käytännössä saatujen kokemusten pohjalta ja laille asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

23. Veronkiertämisen luonteisen verosuunnittelun ehkäiseminen lainsäädännössä

Eduskunta edellyttää hallituksen huolehtivan lainsäädäntöä valmisteltaessa siitä, ettei lainsäädäntö mahdollista veronkiertämisen luonteista verosuunnittelua.

24. Voimavarojen kohdentaminen merkittävimpien harmaan talouden torjuntakeinojen vaikuttavuuden jälkiseurantaan

Eduskunta edellyttää hallitukselta voimavarojen kohdentamista merkittävimpien harmaan talouden torjuntakeinojen vaikuttavuuden jälkiseurantaan. Huomiota on kiinnitettävä myös lainsäädäntöön, joka kasvattaa riskiä harmaan talouden laajenemisesta. Jälkiseurannan tulosten perusteella on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntakeinojen kehittämiseksi.

Hallituksen vuosikertomuksen kehittäminen

EK 26/2015 vp — K 9/2015 vp, K 15/2015 vp — TrVM 5/2015 vp

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus edelleen kehittää vuosikertomusta ottaen huomioon mietinnössä aiempina esitetyt näkökohdat. Vuosikertomukseen sisältyvän aineiston tulee olla aiempaa lukijajystävällisempää ja informatiivisempää sekä sisältää analysoitua tietoa toiminnan ja toimintamuutosten tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta, erityisesti yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Vuosikertomuksesta tulee muodostua toimiva osa valtionhallinnon ja hallituksen suunnittelu- ja seurantajärjestelmää, mikä edellyttää muun muassa tavoitteiden asetannan selkeyttämistä budjettia laadittaessa.

ICT-hankkeiden tuottavuushyödyt

EK 37/2014 vp — K 12/2014 vp, K 16/2014 vp — TrVM 7/2014 vp

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus arvioi merkittävien ICT-hankkeiden tuloksia, kustannuksia ja tuottavuushyötyjä osana hankesalkun seurantaa ja raportoi tuloksista eduskunnalle.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Nuorten syrjäytyminen

EK 12/2014 vp — M 3/2014 vp — TrVM 1/2014 vp

Painopiste ennalta ehkäisevään toimintaan

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmää uudistaessaan siirtää painopisteen korjaavasta toiminnasta ennalta ehkäisevään toimintaan ja puuttuu lasten, nuorten ja perheiden ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Käytettävissä olevien voimavarojen uudelleen suuntaaminen on sekä inhimillisesti että julkisen talouden kestävyyskannalta välttämätöntä. Olemassa olevien hyvien käytäntöjen levittäminen, jalostaminen ja uusien kokeileminen tulee toteuttaa suunnitelmallisesti uudistuksen yhteydessä.

Apua suurimmassa syrjäytymisvaarassa oleville

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin, joiden avulla ensiksi suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevat mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät henkilöt saavat tarvitsemansa avun.

Tietosuoja ja salassapitoasiat sekä moniammatillisen yhteistyön esteiden poistaminen

4. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin lasten, nuorten ja perheiden palveluja koskevissa tietosuoja- ja salassapitoasioissa. Valmistelu on määrättävä yhdelle ministeriölle. Ministeriölle tulee antaa toimintaedellytykset ja toimivalta koota ja yhtenäistää viranomaisten tietosuoja- ja salassapitosäännökset mainittuja palveluja koskien. Ministeriön tulee ryhtyä tarvittaviin lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin sähköisen asiakirjahallinnon ja moniammatillisen yhteistyön esteiden poistamiseksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä ja syrjäytyneiden nuorten auttamisessa.

Tiedonkulku

5. Eduskunta edellyttää, että hallitus edellä kannanottokohtaan neljä pohjautuen varmentaa tiedonkulun ja yhtenäiset tietosuoja- ja salassapitokäytännöt viranomaisyhteistyössä määräyksin, ohjein ja koulutuksella. Lainsäädännössä, käytännön esimiestyössä ja johtamisessa on korostettava viranomaisen velvollisuutta ottaa vastuu lapsen ja nuoren ongelmista ja etsiä niihin ratkaisuja yhteistyössä perheen ja muiden toimijoiden kanssa. Puuttumisessa tulee lähtökohtana olla aina lapsen etu ja lapsen oikeus tulla autetuksi, eikä vastuullisen toiminnan esteenä tulkintatilanteessa pidä olla pelko tietosuoja- ja salassapitosäännösten rikkomisesta ja sen seurauksista.

Monikanavaisen rahoituksen uudistaminen

6. Eduskunta edellyttää, että hallitus sosiaali- ja terveydenhuollon monikanavaista rahoitusjärjestelmää uudistaessaan ottaa huomioon, että rahoitus jatkossa ohjaa järjestämään nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn vaatimat ennalta ehkäisevät ja korjaavat palvelut kokonaisuutena matalalla kynnyksellä, yhdeltä luukulta ja moniammatillista yhteistyötä hyödyntäen.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Yhtenäinen toimintatapa ongelmiin puuttumisessa

7. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin ja ottaa käyttöön yli hallinnonrajojen ulottuvan yhtenäisen toimintatavan, jonka avulla voidaan käytännön työssä tehokkaasti toteuttaa lasten ja nuorten ongelmiin varhainen puuttuminen, tiedonkulku ja toimenpiteiden seuranta sekä estää ongelmien paheneminen.

Harmaan talouden torjunnan keskeiset hankkeet

EK 14/2016 vp — K 10/2016 vp, K 15/2016 vp — TrVM 2/2016 vp

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus ottaa toimenpideohjelmaan ne keskeiset hankkeet, joilla on harmaan talouden torjunnan kannalta merkittävää vaikutusta, ja varmistaa hankkeiden toteutukseen ja toimeenpanoon riittävät voimavarat.

Finavia ja valtionyhtiöiden riskienhallinta

EK 4/2017 vp — O 72/2016 vp — TrVM 1/2017 vp

Yleinen ohjeistus valtio-omisteisille yhtiöille riskien hallinnasta

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin ja antaa riskien hallintaa koskevan yleisen ohjeistuksen valtio-omisteisille yhtiöille.

Valtion omistajaohjauksen toimintaperiaatteiden tarkentaminen

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus tarkentaa valtion omistajaohjauksen toimintaperiaatteita erityisesti valtion kokonaan omistamissa yhtiöissä vuoden 2017 loppuun mennessä.

Kokemukset nykyisestä toimeentulokijärjestelmästä

EK 36/2017 vp — K 14/2017 vp, K 9/2017 vp — TrVM 8/2017 vp

4. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää ja arvioi kokemukset nykyjärjestelmästä, jossa Kela vastaa perustoimeentuluesta ja kunnat täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentuluesta sekä sosiaalityöstä, ja raportoi eduskunnalle vuoden 2020 loppuun mennessä.

Eduskunnan budjetti- ja valvontavalta

EK 36/2017 vp — K 14/2017 vp, K 9/2017 vp — TrVM 8/2017 vp

Euroalueen vakauteen liittyvistä valtiontalouden vastuista ja riskeistä

Eduskunta edellyttää, että hallitus vahvistaa ja selkeyttää tavoitteenasettelua euroalueen tulevaisuudesta sekä selkeyttää kokonaiskuvan antamista eduskunnalle. Suomen valtion vastuusi-

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

toumuksista sekä niihin liittyvistä riskeistä tulee raportoida hallituksen vuosikertomuksessa kaikilta osin ajantasaisesti ja kattavasti.

EK 37/2017 vp — O 21/2016 vp — TrVM 9/2017 vp

EVM-rahoitustukiohjelmasta päättäminen

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää tarpeen lakimuutoksille, joiden perusteella uusista Euroopan vakausmekanismin (EVM) rahoitustukiohjelmista päättäminen on koko eduskunnalla, mikäli Euroopan vakausmekanismin rooli säilyy nykymuotoisena ja sen päätöksentekoon kuuluvat jäsenmaiden kannanotot.

Asuntopolitiikan kehittämiskohteet

EK 26/2018 vp — O 61/2016 vp — TrVM 3/2018 vp

Asuntopolitiikan kahdeksan vuoden kehittämisohjelma selontekona eduskunnalle

1. Eduskunta edellyttää, että asuntopolitiikasta laaditaan kokonaisvaltainen ja tavoitteellinen kahdeksan vuoden kehittämisohjelma. Ohjelman perustana tulee olla selvitys asuntopolitiikan keskeisistä kehittämiskohteista, ja ohjelma tulee antaa selontekona eduskunnalle vuoden 2020 loppuun mennessä.

Asuinalueiden kehittäminen

2. Eduskunta edellyttää, että kahdeksan vuoden kehittämisohjelman osana laaditaan asuinalueiden myönteisen kehityksen tueksi ja eriytymisen ennaltaehkäisemiseksi yli hallinnonalarajojen ulottuva asuinalueiden kehittämisohjelma, jolla turvataan pitkäjänteisesti palveluiden ja asumisen hyvä taso ja vahvistetaan asuinalueiden elinvoimaisuutta.

Taantuvien alueiden ongelmien ratkaiseminen elinkeino-, alue- ja koulutuspolitiikalla

3. Eduskunta edellyttää, että kahdeksaksi vuodeksi laadittavan asuntopolitiikan kehittämisohjelman yhteydessä selvitetään, kuinka elinkeino-, alue- ja koulutuspolitiikalla voidaan ennaltaehkäistä taantuvien alueiden asumisen ongelmia.

Asumistukijärjestelmän kehittämistarpeiden arviointi

4. Eduskunta edellyttää, että asumistukijärjestelmän kehittämistarpeet arvioidaan ensi vaalikaudella sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä.

Julkisesti tuettu asuntotuotanto

5. Eduskunta edellyttää, että kohtuuhintaista valtion tukemaa vuokra-asuntotuotantoa lisätään pääkaupunkiseudulla ja niillä kasvavilla seuduilla, joilla vuokra-asunnoista on kysyntää pitkällä

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

tähtäyksellä. Julkisesti tuetussa asuntorakentamisessa on perusteltua huomioida suhdannetekijät siten, että matalasuhdanteessa julkista rakentamista voidaan lisätä.

MAL-sopimukset

6. Eduskunta edellyttää, että maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteistyösopimuksia kehitetään entistä pitkäaikaisemmiksi ja sitovammiksi ja että valtio on valmis laajentamaan maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteistyösopimuksia (MAL) myös uusille kaupunkiseuduille.

Valtion asuntorahaston aseman itsenäisyys

7. Eduskunta edellyttää, että hallituksen tulee säilyttää Valtion asuntorahaston asema itsenäisenä ja riippumattomana ja lisäksi rahaston varallisuuden käyttö tulee suunnata asumiseen.

Sosiaalisen asumisen osuuskuntamalli

9. Eduskunta edellyttää, että lainmuutoksilla edistetään ns. sosiaalisen asumisen osuuskuntamallin käyttöönottoa.

Kotouttamisen toimivuus

EK 35/2018 vp — O 10/2017 vp — TrVM 6/2018 vp

Kotoutumislain uudistus

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus uudistaa kotoutumislain kokonaisuudessaan ja tarvittavan muun lainsäädännön selonteon eduskuntakäsittelyn pohjalta.

Kotouttamisprosessin nopeuttaminen

3. Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii kotouttamisen merkittävästä nopeuttamisesta siten, että kotoutumisjakso määritellään pääsääntöisesti yhden vuoden pituiseksi. Toimintoja tulee tehostaa nykytilanteeseen verrattuna kaikissa vaiheissa siitä lähtien, kun maahanmuuttaja saapuu Suomeen.

Kotouttamispalveluiden kokonaisvastuun siirto kunnille

4. Eduskunta edellyttää, että kotouttamisen toimivuuden parantamiseksi ja nopeuttamiseksi hallitus siirtää kotouttamispalveluiden kokonaisvastuun kunnille sekä selvittää ne keinot, joiden avulla kotouttamispalveluita on riittävästi tarjolla muuallakin kuin kasvukeskuksissa.

Maahanmuuttajien työllistymistä tukevat palvelut

5. Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii siitä, että maahanmuuttajien työllistymistä tukevien palvelujärjestelmien ja -rakenteiden toimivuutta parannetaan vastaamaan myös työllistävien yritysten tarpeita.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Työntekijän oleskelulupahakemusten käsittelyn nopeuttaminen

6. Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii siitä, että työntekijän oleskelulupahakemusten käsittelyaika nopeutetaan. Hakemusten käsittely saa kestää enintään kaksi kuukautta.

Kotoutumiskoulutuksen kielioinnit

7. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin kotoutumiskoulutuksen kielioinnin uudelleen järjestämiseksi, jotta opetuksen laatu turvataan ja oppimistulokset paranevat vastaamaan niille asetettuja oppimistavoitteita sekä työelämän kielitaitovaatimuksia.

Kielikoulutuksen velvoittavuus

8. Eduskunta edellyttää, että hallitus lisää oleskeluluvan saaneen maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelmaan sisältyvän kielikoulutuksen velvoittavuutta siten, että kielikoulutukseen sisältyy kielitaitoa mittaava koe.

Vastaanottopalveluiden opintotoiminta

9. Eduskunta edellyttää, että hallitus lisää turvapaikanhakijan vastaanottopalveluihin sisältyvän opintotoiminnan velvoittavuutta. Turvapaikanhakijalta tulee edellyttää suomalaisen yhteiskunnan toimintatapojen, sääntöjen sekä arvojen tuntemusta. Tämän varmistamiseksi tulee olla koe.

Maahanmuuttajataustaisten naisten työllistymisen edistäminen

10. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy viivytyksettä toimiin maahanmuuttajataustaisten naisten työllistämisen edistämiseksi. Maahanmuuttajataustaiset naiset tulee asettaa kotouttamispalveluiden erityiseksi kohderyhmäksi.

Järjestöjen ja vapaan sivistystyön osuuden kasvattaminen kotouttamisessa

11. Eduskunta edellyttää, että hallitus huolehtii kolmannen sektorin eli järjestöjen ja vapaan sivistystyön osuuden kasvattamisesta kotouttamisessa sekä ryhtyy toimiin viranomaisten ja kolmannen sektorin välisen työnjaon määrittelemiseksi uudelleen.

Työvoiman kohtaanto-ongelman poistaminen

EK 47/2018 vp — K 11/2018 vp, K 17/2018 vp — TrVM 11/2018 vp

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin talouskasvua heikentävän työvoiman kohtaanto-ongelman poistamiseksi.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Riskienhallinnan parantaminen

EK 43/2018 vp — K 19/2018 vp — TrVM 10/2018 vp

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömästi toimiin valtion riskienhallinnan parantamiseksi ja määrittelee vuoden 2020 loppuun mennessä valtioneuvostotasoiseen, hallinnonalatasoiseen ja virastotasoiseen riskienhallintaan yhteensopivat ja toimivat menettelytavat sekä määrittää asiassa vastuuministeriöt ja muut vastuusuhteet.

Hallituksen vuosikertomus 2018

EK 25/2019 vp — K 3/2019 vp, K 13/2019 vp — TrVM 5/2019 vp

Viranomaisten välinen tiedonvaihto harmaan talouden torjunnassa

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus raportoi hallituksen vuosikertomuksen yhteydessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt viranomaisten välisen tiedonvaihdon kehittämiseksi harmaan talouden torjunnassa.

Rakentamisen ja rakennusten käytön vastuut

2. Eduskunta edellyttää, että rakentamisen ja rakennusten käytön laatua selkeästi parannetaan sekä valvontaa ja vastuita selkeytetään.

Homeloukkuun jääneiden tukeminen

3. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää, minkälaista apua ja tukea homeloukkuun jääneet tarvitsevat.

Terveet tilat 2028

4. Eduskunta edellyttää, että hallitus raportoi hallituksen vuosikertomuksen yhteydessä Terveet tilat 2028 -hankkeen konkreettisista tuloksista ja arvioi hankkeen vaikuttavuutta.

UM:n tietoturvajärjestelyt

5. Eduskunta edellyttää, että hallitus jatkaa toimenpiteitä ulkoasiainhallinnon tietoturvajärjestelyjen parantamiseksi ja raportoi niistä hallituksen vuosikertomuksessa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Tarkastusvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomusten K 3/2021 vp ja K 16/2021 vp johdosta.

Valiokunnan mietintö TrVM 8/2021 vp

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus ottaa asianmukaisesti huomioon sekä tähän mietintöön että sen liitteinä oleviin erikoisvaliokuntien lausuntoihin sisältyvät eduskunnan aiempia lausumia ja muitakin seikkoja koskevat kannanotot.

Helsingissä 2.12.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Outi Alanko-Kahiluoto vihr
varapuheenjohtaja Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Marko Kilpi kok (osittain)
jäsen Pauli Kiuru kok
jäsen Esko Kiviranta kesk (osittain)
jäsen Veijo Niemi ps
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Viitanen sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Kimmo Kiljunen sd

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Nora Grönholm
valiokuntaneuvos Heidi Silvennoinen
ylitarkastaja Anne Kalliomäki
tutkija Tallamaria Maunu